بیبن مەبینوو تا نەزانوونە ئێگە قیبلەگان .....

جەبارەو پەیاموو کۆمەڵێو نویسکار و ئەدیب و ئاکادیمیستێ کوردێ سەبارەت بە ئیستاندارد کەرڎەی زوانی کوردیی

بیرمەندان پێیان وایە لەگەڵ تیاچوونی هەر زمانێک پاژێک لە دەفتەری مێژووی مرۆڤایەتیش دەبەسترێ

وەرشیپان

ویەرینێوی دوور ، حەر چا وەختەوە کە بنیاڎمەکێ پەی ئەنەیاوای هامفەردەکاشا و دەورووبەریەکا جە پەلفڕنای و جمۆجوولۆو ئەنداما بە تایبەت دەسی یانێو زوانوو ئیما و ئێشارەی یارمەتیشا گێرتەن تاکەتی ئیسە و کەڵکگێرتەی جە زوانی جە گرڎوو بوارەکاشەنە پێسنە کۆمەڵایەتی ، سیاسی و فەرهەنگی و ... شەکڵێو جە زوانی بیەن و ئێنسانوو ئا سەردەما پەی ئەنەیاونای دەورووبەریەکا و پەیوەندی چنیشا یۆ چی ئەشکاڵا و فۆرمەتە زوانیاش کەرڎەن هەرمانە . لاییۆتەرەوە پژگیەی بنیاڎما پیلاوپەولارە و دووربیەی جە هەنترینی بە بۆنەو برێو هۆرکارا پێسنە ژیوای جە ویارەنە و ڕانەلوای بە کۆمەڵ چی وەڵات پەی ئەو وەڵاتی ئاڎیچ حەر بە بۆنەو برێو هۆرکاراوە کە ئەوەوانایشا بێجگەم بارکەرڎەی سەرباروو بارا حیچ قازانجش نیا و بڕیای پەیوەندیشا چنی هەنترینی و هەمزەمان گەشەو ویری و ئاوەزی و حەر پاسنە زوانی جە درێژای ئی فاڕووگۆڕیەنە بی بە سەبەبوو پەیڎابیەی زوانا و تەقای سەرچەمەو ورڎە جیاوازیا .

پەیڎا بیەی ، زا ، وەڵاوەکریەی و گەشەو نەماموو زوانا سەرچەمە و تاریخ و دەورانێوی تازە جە پەیوەندی ئێنسانانە بیەن و بە گەشەش حەر ڕۆ لایەنێ تازێش گێرتێنێ ویۆە . و بە درێژایی تەمەنی پڕ سەراوچێری و سەراوکۆیشەنە پرڎیبازێ فرێنە پڕانەوە و حەر چی ڕەوتشەنە نەمامانی فرەش کەرڎەن بە دار و وشکە گۆلاوێ فرێش جۆکڵەماڵوو ئاژین کەرڎێنێ .

ماچانێ کە زوان کەرەسەی ئەسڵی خەڵکوو جەهانی و بەینوو ئێنسانان پەی وەشکەرڎەی پەیوەندی چەنی هەنترینی . بەڵام برێو بە تان و تەشەر و برێویچ کەنایە جە ئاڎی پێسنە ڕەسانێوی بنەڕەتی وەشکەرڎەی گیر و گرفتوو دلێ خەڵکی نامێ بەرانێ (با کارێو کەرمێ ئی تان و تەشەر سەروو ئێمەرە نەسەلەمیۆنە).شیرازی جە فەرهەنگوو مۆحیتیەنە ماچۆنە : زوان کۆمەڵێو دەنگێن کە هەر نەتەوێو یاوگەو ویش پانەی بەیان کەرۆنە .با ئینەیچە بزانمێ کە بە ڕاوینوو زوانشناسا هەر چن واتەی و بەیان کەرڎەی برێو جە قسە و باسی دلێ برێو زوانانە ساڎە یام سەختا ؛ بەڵام حیچ باسێو نیا کە دلێ زوانێویەنە نەتاوی بیاونیش یام قسێش پنە کەری . ئەگەر پێسنە چێوێو بۆ ئینە سەقەتی و کەمتینی زوانی چا باسیەنە نیا ،بەڵکووم بە بۆنەو ئا هۆرکارانە خەڵکانێو کە قسێ کەرا پا زوانیە ئاچا بارەوە تەجرۆبەشا نیا . ئێتر کە پێسنەن سەروو بنەڕەتوو حەر زوانێویەوە تەجرۆبەو بنیاڎمی جە حەر کۆمەڵێوەنە بە ڕواڵەتێو و فۆرمێو شی بۆوە و تنگیۆ . بەڵام هەرمانۆ گرڎوو زوانەکا و تایبەتیش کۆتا کریۆوە سەروو ئی خاڵا وارەنە مەیا :

- کەرەسەو پەیوەندی
- هەرمانبەروو نیشانا
- بیەی دەزگای یام ڕێکینە (نزام)
- تەکیەگاو ئەندیشە و ئاوەزی
- هەرمانێ هۆنەریە
- بەروسوو دەروونی و حەدیسوو نەفسی

شیپانە (**مقدمە**)

حەر پاسنە کە وێتا مزاندێ چا تاریخەوە کە کۆمەڵێو بە نامۆ ئەدیب و نویس کار و ئاکادیمیستێ جە کۆردستانو بەشوو ئێراقی و ئاڎیچ تەنیا جە یەرێ پارێزگای کۆردستانیەنە داواو بە فۆرمی کەرڎەی پێسنە وێشا واتەن کرمانجی دلێراسینیشا جە دەسەڵاتوو هەرێمی کەرڎەن ، ڕاوین ،وەرچەم و پەیلوای جیاوازێ چی بارەوە جە میدیاکا ، ڕۆجنامەکاو پەلیانەکانە سەرو تۆرۆ ئەنترنێتیەوە بەرکەوتێنێ وحەر یۆ بە جۆرێو وەراوەر پی داواکاریە مدرەینێ و

ئێژانە و کێشانەشا کەردەن. چێوێو کە لازما و مشیۆم چی ئەڤەڵەوە واچیوٚ ئینەنە کە ئێمە وێما یاگوٚ چامسکی و سوٚسوٚری مەنیەیمێرە . بەڵام سەرو ئی ڕاوینیەوە سوورێنمیٚ وسەرشەرە ملمی ؛ کە گەرەکشنیا یاگو ئادێشانە بیمیٚ تا پتاومیٚ چی بارەوە قسیٚ کەرمیٚ .چی وەختە ناسکەو چی کەلەبەرە تەسکەنە جە یەک لاوە مەیارو ڕەخنە گێرو و جە لای تەرەوە مەتاڤوونە بێدەنگ بوونە.

جە وانیاری وەشەسیاویچ داوا کەرونە کە ئی باسەیە بە چەمێوی ڕاسڤین و ویرێوی ڕوشن وبە یاوگەو یاوای بە هەرەقەتینوو زوانی و سەرو ئاوەزێوی گەش ، باوەرێوی ڕیکوپێک وفکرێوی پاک و مەرامێوی بەرز و دوور جە حەر ڕەگەزپەرەستیێوی پووچەڵ و هەرۆڵ و شۆڤێنیسمێوی ئاتاتۆرکی و تەنگەلا و ورچەمێوی توتالیتری فاشیستی و بنەمایوی ئیدیولوژی تایبەتیەرە بوانوٚڤە و فکریٚوشەنە کە بەشکوم ئی مەسەلیٚ نەبوٚنە تەنگووچەڵەمێوی گەورە سەروو ڕاو گەشەو کۆردستانیەرە جەگردٚ لایێوشەنە .

دلیگەڕو«متن» داواکاریەکەی

ئی داواکاریە کە بریٚو بە هەڵە نامێشا بە پروٚژە بەردەن (تاریفوو پروٚژەی ڤزوونە سەر شانوو وانیارە ئازیەکا) بەش کریان سەرو چن خاڵارە کە وارەنە باس کریا . **بە چەمێوی وردبین ، حەرچی سەرئاوندەوە دیارا داواکاریەکە بێ وەرچەم گێرتەی حقوقی ئێنسانی و زوانی و لایەنە دیٚموٚکراسیەکا بە هەڵە لوانوو حقوقوو ئەوەڵیەو فرەو خەڵکو کومەلگاو کۆردستانیش پەی بەرزەوە کەردەی شیٚوە زوانیٚوی نیان چیرٚو پای و پەی ئی بەرزەوەکەردەیە جە ئەو شیٚوە زوانەکاو کوردستانی پردێبازیش وەشە کەردێنە تا پاشا بنیوٚ سەرو سەرشانە پڕۆوە .**

*بە زەفرەتو هەڵمەتوٚ قانوونی بریار دریو کە کرمانجی دلێراسین «پیٚسنە ویٚشا واتەن» بوٚ بە یەکەم تەوەن و بنەرەتو دیوارو زوانی ئیٚستانداردی کوردی جە کوردستانو ئیراقیەنە.
*دیسان بە قانونیٚو بریار دریوٚ سەرو ئەرەنیای و ئەرەمەرزنای ئەنەستیتوٚییٚوی میٚلی جە کوردستانەنە پەی ئارشیڤ کەردەی ، لەیەکدای و شیەوەکەردەی گردٚو شیٚوەزارەکاو زوانی کوردیی و پیٚشکەشکەردەی پیٚشنیاریٚ پەی بە هیٚز کەردەی زوانی فۆرمی کوردی .....
*خزمەت کەردەی بەقیەو لەهجە و دیالیٚکتەکاو زوانی کوردی پیٚسنە هەورامی ، کەلهۆری و کرمانجی سەرین و...بە زوانی ئیٚستانداردی کوردی.

شیەوە کەردەی داواکاریەکەی

ئێژاو واتەیە سەر جە گردچیٚوی بەرپرسی ویەرینی«تاریخی» زوانی سەر بە شانوو زوانەڤان و شوٚنوٚ ئانەیچەرە سەرو شاناو یوٚیوٚ جە خەڵکیٚوین کە پا زوانیە قسیٚ کەرانیٚ و حەر گەرەک بیٚڤ یامکەتی هەولٚ و تەقالایڤ جە ڕیکایی ئانەنیە کە گەرەکش بوٚنە ئی بەرپەرسیە بە زورداری یام داخواستیٚوی بە کوٚمەلٚ و ئەژماریٚوی کەم جە خەڵکی گیٚروٚ و بە بریارو دەسەلاتیٚوی سیاسی جە ڕەوتوو ویٚشەنە لاش دوٚ و بە زوٚر سەلەمنوش سەرو خەڵکیەرە بەهەڵە لوانوو توشوو گرفتی مەی.
چیگەنە داوا جە حکومەتوو هەریمی ئانەنە کە نەک بە فیٚدیٚرالیزم و پەسەند کەردەی پلوٚرالیزمی زوانی و بە وەرچەم گیٚرتەی فاکتیٚ زوانشناسیێ حەر زوان و شیٚوە زوانیٚوی ، کە بە زوٚروو دەسەڵاتی سیاسی وسەرو داواکاری کوٚمەلیٚوی خەمەوەر !! بە واتەو ویٚشا زوانی ئیستاندارد ئادیٚچ سەرو بنەرەتو بن لەهجیٚویەوە وەش کریوٚ وهەرمانۆ بەقیەو زواناو شیٚوە زوانەکاو کوٚردستانی گەورەی خزمەت پا زوانە پیٚوەریە بوٚنە تاکووم جە پروٚسیٚوی تاریخیەنە زوو بەزوو بیاڤۆ پنەو پەرەگیٚرۆنە و جە دماڕۆیوی نزیکەنە نەماش گەش کەروٚ و بەرز بوٚوە و بەقیەو دیالیٚکتەکاو زوانی کوردی بەگردٚو سامانیٚشاوە گیٚروٚرە و کز و ڕەنگ زەردیٚشا کەروٚ و یەواش یەواشوو سەرویٚ و ئارام و بیٚدەنگ سیسنوٚشاوە و پی جورە پەشتی کەروٚوە گردٚو، ئەدەبیات ، فەرهەنگ وە ویەرینوو ئا شیٚوە زوانا و خەڵکیٚو کە پا زوانا و شیوەزوانا قسیٚ کەرانیٚ ، **هەناسەش کیٚشیاو شانازیشانا و** بەشیٚوی گەورەن جە خەرمانەو سامانوٚ گردٚو کوٚردستانی.بەشیٚوتەرو ئی داواکاریەنە واچیان حیچ دەسەڵاتیٚوی سیاسی هەرچەند ساحیب هیٚزو زۆردار بۆ ؛ بە

زۆر مەتاڤۆ زوانێو تاشۆ یامکەتی بەزۆر زوانێو بەینەنە بەرۆ، تەنیا متاڤۆنە ئا زۆانە کە حۆکموو واقێعی وەش کەردەن بەفۆرمی بژناسۆشو گەشەش پنە دۆ.چوونکەتی پێسنە تەوڕاتی واتەن : جە ڕۆزگارێوی دوور و درێژەنە زاولێ بنیادمی گردێ پێوەرە یەک زوانشا بێنە و بە یەک زوان چنی هەنترینی کەلام درکنێنێ (تەورات ، دەروازەو یانـــــــــــــــــــــــزەی) .

پەی وازکەردەی فرەتەرو باسەکەی و بەرڤسەی وەرچەموو خەڵکانێوتەری چی بارەوە جە ڕاو ڕۆجنامەکاو سایتە ئەنتەرنێتیەکاوە کەلەبەرێوە کەرمێرە دلێ ڕاوین وپەیلواو چەن نەفەر جە کەسایەتیاو زوانشناسەکاو کوردستانی چی بارەوە کە شۆنۆ ئی داواکاریەرە چیلاو چەولاوە ڤەڵاڤە کریان:

دوکتۆر ئەمیرحەسەن پوور زانکۆ تۆرێنتۆ، کانادا «گۆڤاروو مەهابادی ژمارە٨٦ »

جە وەرچەموو زوانشناسیەوە حیچ لەهجێو جە لەهجێوتەری خاستەرنیا ئینە قسۆ فرەو زوانشناسەکانە کە ماچا جە وەرچەموو زوانشناسیەرە حیچ زوانێو جە زوانێوتەری سەرتەر نیا .تارەلا ئانەیە برێو جەزوانەوانەکا پێسنە" رابێرت ئاهال"ی جە کتێبوو "زوان وزوانەوانی"یەنە تاوا یاگێ لواینێ ڤەرەڤە کە ماچانێ: زوانو "ئیسکیموو"کاو "هاتن‌تات"ەکا و "هۆپیەسوورپۆس"ەکا و "زاپارۆ" و "شوارا" کە تەنیا ساحیبوو سیستەموو عادەتی واتەیەنێ (شەفاهی) ، بێ ئانەیە کە پەیوەندیێو بەین و زوانی و شارستانیەتیەنە بۆ ،پێسنە زوانی ئێنگلیسی و فەانسەوی کە زوانوو دوێ وەڵاتێ وەڵکەوتێ جەهانیەنێ، بەرابەرێنێ و حیچ جیاوازیێوی پاسنەشا نیا .[1]

کاک ئەمێر یاگێوەتەر جە باسەکەیشەنە ماچۆنە : ئەگەر مەبەست ئەوەیە نەتەوی کۆرد وەک سرب و کروات یان چێک و سلۆواک لێکهەڵنەبڕن ، رەسمی کردنی سۆرانی بەرنامەییێکی وا وە دی دێنێ.

ئەنوەر سوڵتانی-لەندەن پەلیانێ ئەنتەرنێتیە ٢٠٠٨/٥/٢.

ئەنجام یاوای وقەبول کەردەی ئی داواکاریە: مۆرۆ پەسینای بەشکەردەی و جە هەنترین بریای پارچەکێ کۆردستانی و بێ حۆرمەت کەردەیا بە زارۆڵەکاو کوردستانی کە بە دیاللکتێوتەر بێجگەم ئی شێوەزاریە قسێ کەرانێ.قسەکەری بە شێوەزوانوو کرمانجی سەرین ، دیملی، هەورامی و کەلهۆری حەرگیزای‌حەرگیز ئێمە بەبۆنەو ئی هەڵەیوە مەبەخشاو یەکپارچەیی وەڵاتی کە حەر ئیسەیچە فرە لەرەش مەی و لەرزۆە و کەلەبەرێوە تازێش کریۆنە ، بەڵام ئی جارە نە بە دەسوو دۆژمنی کە بە دەسوو وێما. **ئی کارە چەپەوانەو گردێ ئەسڵێوی دیموکراسی و قەتنامەو جەهانی حقۆقوو بەشەریا کە ئەژمارێوی کەم جە خەڵکی بە بێ پەرس و مەسڵەحەت و ڕێفراندوم بریار دانێ سەرو زوانو ملڤێن نەفەر جە خەڵکی و بە پاو داواو وێشا بڕانێ و ڤرازانێ و نامێش بە خەموەری و دڵسۆزی بەرا.**

جەعفەر شێخولئێسلامی – ماموستاو زانکۆ زوانەوانی کارلتن-کانادا-پەلیانۆ ڕوانگەی و ڕۆجنامەو هاوڵاتی ژمارەو ٤٣٦. چوارشەمەو٢٠٠٨/٧/٢ ی

بەداخەوە تا ئیسە ویەرینی نیشانەش دان ، ناسیۆنالیسموو کوردی نەتاڤانش چێرو کاریگەری ئیدیوڵۆژی ئا ناسیونالیستە شۆڤێنیستانە (عەرەب، تورک و ...) کە کوردشا چێر چەپۆک کەردەن وێش ئازاد کەرۆ و نویسەرێ ئی داواکاریە بێخەبەر چانەیەنێ کە ئادێچێ خەریکێنێ ڕاو ئاتاتۆرک و سەداموو ڕەزاخانی پیما. وە ئانە کە ئینای سەرو ئیدیۆلۆژی "یەک نەتەوە-یەک دەوڵەت" ، "یەک فەرهەنگ وە یەک زوان" یەوە بە جۆرێو ئینای سەرو حەر ئا ئیدیولۆژیەوە کە جەلاو دەوڵەتەکێ ئێران و تۆرکیەیەوە نزیک بە سەدێساڵ لوان ڕاوە و کۆردیشا ڤەدەخە کەردە بێ و بە زوانوو عەشیرەتێوی شاخنشینی نامێش بەرێنێ. بە وەرچەمو پەیلواو ئا کوردا ئەگەر فارس، عەرەب و یام تۆرکێو جە ئیدیۆلۆژی یەک نەتەوە-یەک دەوڵەت و یەک زوان پەیرەوی کەرۆ ئانە فاشیستا، بەڵام ئەگەر کۆردێو پاسنە ویر کەرۆوە ئانە وەڵات وەشەسیاڤوو نیشتمان‌پەروەرا.!!!

جەماڵ نەبەز –ئەڵمانیا– پەلیانوو ئەمرو ی ٢٠٠٨/٦/٦ ی

گردۆ شێوەزارو بن زارەکێ زوانو کوردی هەمیەتی تایبەت بە وێشا هەنشاو بەشێوەنێ جە زوانی کوردی . سەلەمنای شێوە نوسیتاییێو پێسنە ئێستانداردی چی ساتوو وەختەنە ، زەرەر زیاتەر حیچ ئەنجام و ئاکامێوش نیا و ئەگەر پاسنە کریۆ جە براکوژی گیانی پەی لا براکوژی زوانی لواینمی.

**سیامەند هۆرامی-سوێد-گۆڤارو هۆرامانی ئەنتەرنێتی ژمارەو ١٠ی

سیامەند هۆرامی یۆ چا کەسانە کە جە پارلمانوو کوردستانی داواشا کەرێبێ کە بە شێوێوی ئارۆیی ڕوە کریۆوە لا زوانی هۆرامی .(نامەو **١٤٠٠** کەساو **٦**ئەنجۆمەنا پەی پارلمانوو کۆردستانی) . بە پاو پەیلواو کارشناساو شوراو ئورووپای پەی ئانەیە زوانێو یاردی دریۆ مشیۆم بە ڕەسمیەت بژناسیۆ ، جە مەدرەسەکانە پنەش بونیۆ و ... ماچا ئەگەر هەورامی بەزوان بنیەیمێرە ؛ کرێو هەورامی جە نەتەوێوتەری با. دیارا کە پەشتۆ ئی پەیلوایەنە شوعارۆ یەک نەتەوە، یەک دەوڵەتی مڵاسش گێرتەن . بەڵام حەر پاسنە کە مزاندێ قیزەونی ئی شۆعارێ بەرکەوتەن و فاشیزمیش حەر زوو دیاریش دان. **واقێعی زوانی ئانەنە کە هەن و ئەگەر نارێکیـێو چیگەنە هەن ڕاوین و پەیلواکێ ئاڎێشانێ ،نەک زوانێوی هەزاران ساڵە و تاریفەکێ ئاڎێشانە مشیۆم راسێ کریاوە نەک زوانەکە.**

**بەهرۆز شوجاعی -زانکۆ دهۆکی- روجنامەو کوردستان راپورتی ١٦و١٧ ژئون ٢٠٠٨ ی

بەرزەوەکەرڎەی یۆ جە شێوە زوانەکا ئاکامێوی نێگاتیڤی سیاسی- کومەلایەتی و تەنانەت قانونیش هەن. ئارو کەم تا زیاڎ گرڎو شێوە زوانە کوردیەکا فورمی ئەدەبیشا هەن ، حەر پی بۆنەنە قسەکەرێ گرڎو شێوە زوانەکا داواکاری زوانیشا هەن کە ئاڎیـچ وێش داواکاریـێوی ڕەوان . وەروو ئانەیە کە وەش کەرڎەی زوانێوی نەتەویی کە سەرو بنچینەو یۆ جە شێوەزوانەکاوە وەش بۆنە ؛ بۆ بە کزکەرڎەی ئەو شێوەزوانەکا . دەسە یا کۆمەڵوو ئا خەڵکیە کە ڤزیانەنە پەراوێز وێشەوە لەیڎە بۆنە .لەیڎە بیەکەیچش بۆ بە سەرچەمەو ئینەیە کە ئا کەسە هەست کەرۆ کە حەقە بنەرەتیەکێش – کە یۆ چانیشا قسەکەرڎەی پا زوانیەنە – ڤزیۆ چێرو پای . یانێو پرۆژیوی چێمنە:

پەراوێز کەردەی ←لەیڎە بیەی ← مۆقاوێمەت ← ئەوەچەمیای ← جیایی واستەی ← چنەبڕیای

یانێو ئێمە خەریکێنمێ حەر ئا کاریە کەرمێ کە دوژمنی تا ئیسە پنەش کەردێنمێ.

**حەسەن قازی-هاوڵاتی- ژمارە ٤٢٣-یەکشەممە ٢٠٠٨/٥/١٨ ی

ئانە کە هەمیەتدارا و سەرسوودا دلێگەرو پەیامەکەیا کە گرفتێ فرێش چنەنێ. ئەرەنیەرێ پەیامەکەی یاگێوەنە داواو بە فۆرمی کەرڎەی شێوە زوانێوی کوردی کەرا و حەر چا ساتیچەنە پێسنە ماچانێ : حیچ دەسەڵاتیوی سیاسی هەرچن ساحیب هێزو زۆر بۆ ، مەتاڤۆنە بە زۆرداری زوانێو تاشونە یامەکەتی زوانێو بەزور بەینەنە بەرۆ . چا دڵی **٥٣** نەفەرەیەنە تەنیا نامۆ دوێ ژەنا پیڤیۆ وە پاسنە دیارا کەسێوی کەلهۆر یام کرمانجی زوان« دیارا یاگەو من شێوە زوانا» نیا و ئینەیچە وێش چنە بریاییوا چا کوردا کە پا شێوە زوانە قسێ کەرانێ .کاکە حەسەن بەشێوتەر جە قسەکاشانە ماچۆ: ***بە باوەرو من پارێزنای هەورامی ، کرمانجی و کەلهۆری جە کوردستانوو ئیراقیەنە وەشتەرین و خاستەرین شێوەن پەی پێوەرەبیەی کومەڵایەتی جە بارەو زوانی و بوبیەی ئازاڎانە و پێوەرە ژیوای خەڵکی جە کوردستانوو ئێراقیەنە.***

**هاشم ئەحمەدزادە-زانکۆ ئێکسێتر، بریتانیا ٢٠٠٨/٥/٥ ی

ڕەوتوو زاڵبیەی زوان یام دیالێکتێوی سەروو زوان یا شێوە زوانێ تەریەرە بە بونەو هۆرکارێ سیاسیێ، فەرەنگێ ، ئێقتێسادیێ وکۆمەڵایەتیێ ، فرە و جارا شێوێوی نادێموکراتیکش وێشەوە گیرتەن. ئەگەر کردەوێوی چێمنە سەدەو نۆزدەی و هەوەڵوو سەدەو بیستی سەرکەوتە بیەبۆ چی سات و وەختە ئەستەمەنە کارێوی چیمنە بە سادەیی سەرمەگنۆ . وەشکەرڎەی ئەژناسنامێوی نەتەوەیی مەتاڤۆ بە فورمی کەرڎەی شێوە زوانێوی و پەشتۆ گۆش وستەی شێوەزوانەکێ تەری وەش بۆنە. چەپەوانەو ئینەیە هەر جورە هەوڵوو تەقالایوە پەی سەردەستە کەرڎەی دیالێکتێوی بو بە هۆرکارو مەرزکێشانێوی یانەوێرانکەر جە بەینوو قسەکەراو شێوە زوانە کوردیەکانە.

بەپەیلواو من پێشنەهادوو سەلەمنای کرمانجی وارین یام ئانە کە ئێمە پنەش منویسمێ کە راسیەنە جە بنزاراوێوی فرەتەر نیا ،نەک حەر ناشایستا و فرە خراب، کە جورێو کێشەکا خرابنۆ و ئاڵۆزتەرێشا کەرۆ. پەی ئاڎێشا (یاوگە **٥٣** نەفەرەی) و پەی گرڎو مێلەتوو کوردی خاستەر ئانەنە کە پاسنە ویر کەراوە کە چەی زوانێوی یوگیر جەگرڎو دیالێکت و بن دیالێکتەکا وەش کریۆ ،نە ئینە کە برێو نویسکارێ و ڕۆجنامەنویسێ ئالوودە بە نەوەشی ڕەگەزپرێسی و ناوچەگەری و وێپەرەستی بە هەمکاری برێو دەسەلاتدارێ وێ بە گەش ئاوەززان؛ ئەنفالوو شێوە زوانەکا کەرا و کێشەکەی قووڵتەر کەرا.

**سەلاح ئەحمەد-هاوڵاتی ژمارە ٤٣٤-٢٠٠٨/٦/٢٥-ئەوەگێرتەی ئێمزای جەلیستو ٥٣ کەسەی .

سەلاح ئەحمەد یو چا **٥٣** کەسەیە بیەبیٚ کە نامێش چێرو داواکاریەکەینە بیٚ بەڵام بۆنەو بریۆ هورکاراوە کە چیگەنە ئیشاریۆی وردیشا پنە کەرمیٚ نامێش گێرتێنەشەوە و پەشیمانی وێش بەرش ڤسەن:

بابەتوو زوانی رەسمی پێویستش بەشیئەوەکەردەی و لەیەکدای فرەتەری هەن وئیجورە هەرمانیٚ بەهیزە سیاسیەکا مەکریوٚ . **داواکاریەکە ئاکامو کرمانجی، گورانی و لۆری نیشانە مەدۆ** . حیچ دیالێکتێو جە دیالێکتێوتەری زیاتەر نیا تا کریوٚنە بە زوانی دەسەلاتی سیاسی و ئێداری و مادام کەخەڵکێو هەن بە کرمانجی، گورانی، لوری، زازایی یام شێوەزوانەکیٚ تەری قسیٚ کەرۆنە، ئەرکوو دەسەڵاتی سیاسی و ئێداری ئانەنە کە بە ئا گردۆ ڕەنگا ئێحترام بنیوٚ و حۆرمەتشا گێرۆ نەک پاکشا کەروٚوە . هەمیەتوو زوانی ئانەنە کە زوانوو ئەدایا پەی خەڵکێوی دیاری کریای، نەک ئانە کە ئایا قازی مەحەمەدی قسێش پنە کەردەن یام بارزانی.

وەلاتانیوتەرەنە چێش ویەرۆ

مەسەلیۆما هەنە ماچۆنە: بدیە هامسەران، بزانە چێش کەران . با چەمیۆ ڤزمینە دلیٚ ئا کێشوەرا کە شەریەتشا پێسنەنە کوردستانی تا بزانمی ئادی چنی ئی گرفتیە چێششا کەردەن و ڕاحەلشا چێشا. جە ساڵو **١٩٩٩** یەوە سازمانو یۆنسکوی ڕۆ **٢١**وو فێوریەش ڕۆ جەهانی زوانی ئەدایی نامیٚ نیان. یاگەو ئی نامەنیایە دەس گێرتەی وحەمایەت جە چەن بیەی و چەن جۆری زوانا و یاردەی و پەروەرنای فێربیەی زوانە جیاوازەکا بیٚ . نام نیای ئی ڕۆیە وێش تەنیا هەمیەتوو زوانی ئەدایی وە گەشەدای بە قسەکەردەیش بە گردو کەرەسا و هێزی ماڵی و گیانیەوە میاڤنۆ.

جە روسیەنە یانێو هامسای سەرنیشتوو ویٚما نزیکەو **٣٠ زوانیٚ ناوچەییٚ فۆرمییٚ** هەنیٚ.

هێندوستان : بە جەماوەریۆی یەک میلیارد کەسیەوە سەر باقیۆە (ئولگو) نە پەی باسوو ئێمە و عەقڵانیەتوو ئارۆی . جە قانونوو بنەرەتی ئا وەڵاتیەنە هێندی و ئینگلیسی دویٚ زوانیٚ فۆرم و رەسمی ئاوەڵاتیەنیٚ و ١٨ زوانیٚ تەریٚ رەسمییۆ **٤١٨** زوانیٚتەر هەنیٚ کە یاگۆ ویٚشنانە هەرمانەشا پنە کریوٚ . نۆروێژ دویٚ ، چی نزیکوو ویٚچمانە ئێراق دویٚ زوانیٚ ، **ئافریقای پانیشت نزیکوو ١١ زوانیٚ رەسمی** کە تەنیا نامۆ یوٚیشا ئافریکانسا ، کانادا دویٚ زوانیٚ وسووئیس چوار زوانی رەسمیێشا هەنیٚ . با چەمیۆیچ ڤزمیٚ سەرو پەیلواو ئانیشارە کە بە تەنگەلایێوی تایبەت بە وێشا پەی نەتەوە وەشبیەی حەر زوانشا ئینا وەرچەمەنە و بەس . جە ڕەدوو ڕاوینوو ئا کەسانە حەر پاسنە کە ئێرنێست گیلنێر فیلسووف و ئینسانشناسی نامدار ماچۆنە : بێجگەم زوانی جە وەش بیەی نەتەوەینە دویٚ فاکتیٚ فەرهەنگ و حەزیچ هەنیٚ . ئیسە پاسنەنە و جە **هێندوستان بە ١٨ زوانی فۆرمی**، ئافریقای پانیشت بە **١١** زوانیٚ و **سوییس ٤** و کانادا بە دویٚ زوانیٚ و ... گردۆ خەڵکەکەیشا وێشا بەهێندی ئافریقای پانیشت ،سوییسی و کانادایی مزانا و شانازیشا پنەکەرا ؛ ئێمەیچ متاومیٚ جە بەش بەشوو کوردستانیەنەو بە زوان و شێوەزوانی جیاوازێوە کوردستانیٚ بیمیٚ و بە پلۆرالیزمی زوانیما شانازی کەرمیٚ. پێسنە کاکە سیامەندیچ ماچۆ : دیموکراسی حەر یانی ئینە : مەدرەسەی هەورامیانە جە هەورامانەنە . **دەیوید کریستال جە کتێبوو ئێنقێلابی زوانییەنە** چی بارەوە فرە دوانوو پی ئاکامە یاوان : حەر دەوڵەتێو کە زەمانێو بە نەرخوٚ چێرپانیای حەقوقی زوانی ، گەرەکشابیٚ فرەو زوانە کەمینەکاشا جە بین بەرا وجە گەش کەردەی مدرناشا ، ئیسە حەر ئا دەوڵەتیٚ بە ملیۆن و بیلیۆن دۆلاریٚ خەرجیٚ کەرا پەی ئانەیە کە ئا زوانا گەش کەراوە و دەوڵەمەندێشا کەرا . پێسنە ئینگلیسی و دوی زوانیٚ "گەیلک" و "وێلز"ی . ئۆرووپا جە زەمینەو پارێزنای و گەشەدای زوانە کەمینەکانە ڕەوتێوی درۆسش گێرتەن وەر و تا ئاستێوی بەرزیچ سەرکەوتە بیەن. **٢١ و فێڤریەی ڕۆ جەهانی زوانی ئەدایی ، ٢٠٠١ساڵۆ زوانیٚ ئۆرووپای ، ساڵۆ ١٩٩٢ مەنشوورو ئۆرووپای جەبارەو زوانە کەمینەکارە ، ساڵۆ ١٩٩٦ی ئیعلامیەو بارسلۆنی جەبارەو حقوقی زوانیەرە گرد نیشان جە جموجۆلێویا کەچی دلێراسەنە ئینا جە رەیانەنە و پەی ئێمە دەرسا وتەجرۆبە.**

بە نیشاندای ئا خاڵا کە سەرەوە نیشانە دریەی و بە وەرچەم گێرتەی ئینەیە کە ئێمەی کورد جە گردۆ ئا وەڵاتا کە نامیٚ بریای و ئانێچە کە نەواچیەینیٚ جە نەزەرۆ فەرهەنگ، حەز، فرەو داخواستە هامبەشا ،جوغرافیا ،خاک ، ئەدەبیات و تارەلا ویەرین وشۆرشیٚ هامبەشیٚ ، ئومید و ئاوات و کیانیۆی هامبەش و نزیکی زوانی (بە پەیلواو من

گرۆ زوانە کۆردیا) کە حەرکام چینیشا سەرمایێوی بە هێزەنێ ؛ متاومێنە ئی کێشەیە وەڵێ ئانەیە بۆ بە کەلەبەرێوی گەورە سەرو مەنتێقیوی درۆسیەوە حەل کەرمێ.

ئیسە چێش کەرمێ؟

پەی ئانەیە باسەکە تەماوی نەبۆ وئاندە نەکێشیورە کە وانیاری ئازیز هازۆ ئەوەوانتەیش نەمەنو و حەر پاسنە نەگنمێنە وەرتیرو ئا نارشیستە ڕۆمانتیکا !! کە جارجار پیلاو پەولارە و کووجیە و کولان و ئەرەنیشتێ سەرپاێنە! بێ بەڵگە و سەنەد حەر کەس مەیلشا بۆ ،مەحکوومش کەرا ؛ پیسنە دما قسەو ئاخرین واتەم و جە ڕێکایی ویرێوی ئازاد و دوور جە ئاسیمیلاسیونی و ژینۆسایدی زوانی و فەرهەنگی پیشنەهاد کریۆ پەی حۆرمەت نیای بە گردو شێوە زوانەکاو زوانی کوردی ئی خاڵێ واری پێسنە سەرباقەو ئا هەرمانا کە چی پانتایەنە کریەیشا خاسا وەرچم گیریانێ:

١- گلێرگایوی زوانشناسی سەرو گردۆ شیوە زوانەکاو زوانی کۆردی و بە هامبەشی گردۆ ناوچەکاو کوردستانی کە جە حەر دیالێکتیوی کەسانێوی شارەزا چاگەنە ئەندام بانێ ، بنریۆرە و سەرو ئی مەسەلێوە جە پرۆسێوی درێژساتەنە کار کریۆ.

٢- جە سەراسەرو کوردستانیەنە بە پاو زوان و ئا ناوچەیە و قسەکەرێ ئا زوانیە لانی کەم تا دەوران و سەرەتایی بە زوانی ئەدایی دەرس بوونیۆ، تا زارۆڵێ ئا ناوچەیە حەقوو وانای بە زوانی ئەدایی وێشا چنەشا نەگیریۆ.

٣- مشیۆم جە هەر حاڵەنە تەعادۆلێو بۆنە بەینو شیوە زوانە گولالەکانەو دەرەتان دای بەگردێ پەی گەشەدای بە زوانیشا و وانتەی پنەش.

٤- دڵان بنریۆ سەرو بیەی گردۆ دیالێکتەکاو زوانی کۆردیو گردیشا بە شێوە زوانی ڕەسمی ناوچەئی جە قانونی بنەرەتیەنە بژناسیاو پەی گەشەدایشا هەرمانە کریۆ(پارێزنای پلۆراڵیزمی زوانی).

٥- پەی وەرگیری جە ئەوەڤلکیای نەتەویی ؛مشیۆم دەسەڵاتی سیاسی کەل و پەل و گەشەدای وە سەرەوەلوای پەی گردۆ شێوەزوانە عەسڵیەکاو کۆردی ڕێک ڤزۆنەو یارمەتیشا دۆ.

کوورش ئەمینی

---

١. زمان و زمانەوانی، رابێرت .ا.هال.تەرجۆمەو:محەمەد رەزا باتنی